వికారాలూ,
మమకారాలూ

'తల్లి పుట్టినిల్లు మేనమామకు తెలియదా' అన్న లోకోక్తి ఒకటి వుంది.

నిజమే! ఎందుకు తెలియదు? తెలియదని పనిగట్టుకుని చెప్పినా నమ్మే వాళ్ళెవరున్నారు? కానీ ఏమాట కామాటే చెప్పుకోవడం మంచిది—ఆ వూరికి ఈ వూరు ఎంత దూరమో, ఈ వూరికి ఆ ఊరూ అంతేదూరం గనుక తల్లి పుట్టినిల్లు మేనమామకు తెలిసినప్పుడు మేనమామ పుట్టినిల్లు తల్లికి మాత్రం తెలియకపోతుందా? తల్లికి తెలిసిన తర్వాత అదంతటితో ఆగిపోతుందని పూచీ ఏముంది? ఆమెద్వారా సంతానానికిగూడా తేట తెల్లం గాకపోతుందా?—అందులోనూ నా విషయంలో ఒక్క తల్లికి మాత్రమేగాక అటు వెనుకటితరంలో మా నాన్నమ్మకు, ఇటు ఈ తరంలో మా ఆవిడకూ కూడా అదే పుట్టినిల్లూ, ఇదే మెట్టినిల్లూ కావడంచేత మా మామయ్యగారి కుటుంబాన్ని గురించి నాకు తెలియని విషయమంటూ ఒకటీ వుండకపోవడంలో ఆశ్చర్యానికి ఆస్కారంలేదు. వరుసగా మూడు తరాలు ఇచ్చి తీసుకుంటే మూడు యజ్ఞాలు చేసినంత పుణ్యమని చెబుతారు. పుణ్యం సంగతి నాకు తెలియదుగానీ, ఇందుమూలంగా మా ఇంట్లో అత్తా కోడళ్ళ మధ్య పొరపొచ్చాలు తక్కువని మాత్రం ఒప్పుకోక తప్పదు. అలాగని మా నాన్నమ్మ మా అమ్మనీ, మా అమ్మ మా ఆవిడనీ సాధించరనీ, నాలుగు మాటలు విసిరి, ఒక్క దులుపు దులిపి మూతి బిగించరనీ అపోహ పడగూడదు! వాళ్ళల్లో వాళ్ళకు వెయ్యి విభేదాభిప్రాయాలున్నమాట నిజమే! కానీ ఒక్క విషయంలో వాళ్ళది ఏకాభిప్రాయం. పుట్టింటిని గురించిన

ప్రసక్తి గాలివాటుగా వచ్చి చెవిలోబడినాసరే వాళ్ళు ఏకోన్ముఖంగా లేచేస్తారు. తమ పుట్టింటిపైన ఈగ వ్రాలడానికి వీల్లేదంటే లేదంటారు!

బంధుత్వమేగాక మామయ్యగారి వూరికీ మా వూరికీ మధ్యదూరం గూడా తక్కువే. నాలుగజాలు మనవి కావనుకుంటే పదిహేను నిమిషాల బస్సు ప్రయాణం. అక్కడ వాళ్ళు పొయిమీద పెనంపెట్టి కబురు పంపితే మనం వెళ్ళి దిగేసరికి వేడివేడి గారెలు తయారై వుంటాయన్నమాట!

ఈ సమీప సంబంధ బాంధవ్యాల్ని పురస్కరించుకుని మా మామయ్యగారి కుటుంబ వృత్తాంతాలు ఆధారంగా ఓ కథ వ్రాయాలన్న కోరికైతే చాలా కాలంగా వుంది. కానీ ఏవేవో సంఘటనలు కలగాపులగంగా స్ఫూర్తి స్తాయిగానీ, వాటితో కథ గట్టడానికి వీలయిందిగాదు. ఎలాగైతేనేం, యిన్నాళ్ళకు మా చిన్నమామయ్యగారి కుమార్తె చి॥ సౌ॥ కుం॥ రాజేశ్వరి పుణ్యమా అని కథ కన్నులకు కట్టింది.

కాళ్ళు గడిగి కన్యాదాన మిచ్చారుగదా అని నాకు మా పెద్దమామయ్యగారిపట్ల పక్షపాత మనుకోకపోతే యిక్కడోమాట చెప్పాలి. మా చిన్నమామయ్యని గురించి నాకు తెలిసింది చాలా తక్కువ. పెద్దమామయ్యా, చిన్నమామయ్యా ఒకే తల్లిబిడ్డలని మాత్రం ఖచ్చితంగా తెలుసు. లేదంటే ఒక కడుపులో పుట్టినవాళ్ళు సైతం ఉత్తర, దక్షిణ ధ్రువాల్లా ప్రవర్తించవచ్చుననిగూడా రూఢిగా తెలుసు.

ఓడు ఓడని కుండంతా ఓడనగూడదు. ఆదిలో మా చిన్నమామయ్య చాలా మంచివాడు. ముక్తసరిగా చెప్పాలంటే డాక్టర్ జెకిల్‌లాంటి మనిషి. కానీ ఏం చేద్దాం! విధి విధానం తప్పించరానిది గదా! కాలప్రభావాన మా చిన్నమామయ్య మిస్టర్ హైడ్‌లా తయారై కూచున్నాడు.

ఈ పరిణామానికి కారణాలూ వున్నాయి; కారకులూ వున్నారు. కారణాల్లో ముఖ్యమైంది ఉన్నతోద్యోగం; కారకుల్లో ముఖ్యురాలు మా సుందరమ్మత్త.

కానీ యిక్కడ కాసేపాగి ఆత్మపరిశీలన చేసుకోడం అవసరమేమో నన్న అనుమానం సైతం నాకు లేకపోలేదు. రంగుటద్దాలకు లోకమంతా

రంగుగానే కనిపిస్తుంది కానీ, రంగున్నది అద్దాల్లోనేగానీ, లోకంలోగాదు. మా చిన్నమామయ్యగారి ఉద్యోగ ప్రాభవం, సిరిసంపదలూ మా స్వార్థానికి వుపకరించలేదన్న అక్కసులో—నాకు సుందరమ్మత్తపట్ల యిలాటి దురభిప్రాయం కలిగిందేమో! కావచ్చు ననుకోడానికి అవకాశమున్న మాట వాస్తవమే! కానీ బొత్తిగా ఈ కలియుగంలో—ఎముకలు విరిచి, అష్టకష్టాలు పడి చదివిస్తే పట్టా చేతికి వచ్చి ఉద్యోగం దొరకగానే పట్టపుటేనుగ నెక్కినట్టు సంబరపడి కుమారుడు తల్లిదండ్రులనే విస్మరించే ఈ రోజుల్లో మేము రక్తసంబంధాన్ని ఆసరాగా వుంచుకుని మా చిన్నమామయ్యనుంచీ ఆశించగలిగేదేముంటుంది చెప్పండి! లేదంటే ఆ బిడ్డలకు పుట్టింటిపట్ల మమకారం తెంపినా తెగదు గనుక వాళ్లు ఏడాదికోచీర, యింత పసుపూ కుంకుమా ఆశించేమాట నిజమే! ఐతేమాత్రం! ఆ చీరకూ, పసుపుకుంకుమకూ పదిరెట్లెక్కువగా ప్రచారం చేసిపెట్టి తమ పుట్టింటి ఘనతను అందలంలో పెట్టి ఊరేగించేది వాళ్ళేగదా! బుద్ధి సూక్ష్మతకు కాణాచి అయిన మా సుందరమ్మత్త యింత చిన్న విషయాన్ని గురించి ఆలోచించకపోవడం విచారకరం! ఆమె దాసీ పన్నా రాకుమారుణ్ణి తీసుకెళ్ళిపోయినట్టు మా చిన్న మామయ్యను మానుంచి దూరంగా తీసుకెళ్ళిపోయింది. ఆ తరువాత ఆయన మాకు ఏ ఒకటి రెండుసార్లు మాత్రమే కనిపించాడు. కానీ అదేం కనిపించడం! అల్లావుద్దీనుకు పద్మిని అద్దంలో అలా కనిపించి, అంతలో మాయమైనట్లుంటుంది!

మా చిన్నమామయ్య అలా తెర వెనక్కు వెళ్ళిపోయి పదిహేనేళ్ళయింది. ఈ ఒకటిన్నర దశాబ్దాల్లో ఆయన సువిశాల ఆంధ్రప్రదేశంలో ఎప్పుడెప్పుడు ఏయే వూళ్ళలో నివసించారో మాకు తెలియదు. ఒకసారి పెద్ద మామయ్యగారికి చిన్నమామయ్యతో అత్యవసరంగా ఓ పని పడింది. ఈయన 'లోను' కోసం అప్లయిచేశారు. వాళ్లు తమ్ముడి సంతకం లేనిదే అప్పివ్వడం సాధ్యం కాదన్నారు. ఏ వ్రేళ్ళతోనైతే పలకమీద ఓనామాలు దిద్దబెట్టించారో, ఆ వ్రేళ్ళతో మా పెద్దమామయ్యగారికి ఓ చేవ్రాలు కావలసి వచ్చింది.

ఈయన చిన్నమామయ్యగారి డిపార్టుమెంటులో తనకు తెలిసినవాళ్ళ కందరికీ వుత్తరాలు వ్రాశారు.

అసలు మా చిన్నమామయ్య ఉద్యోగంలో చేరింది అనంతపురంలో! అక్కడినుంచీ కడపకు ట్రాన్స్‌ఫరు వచ్చింది.కడపనుంచీ ఆయన గూడూరు ద్వారా కుటుంబ సమేతంగా సామాను లన్నింటినీ పాక్‌చేయించుకుని గుంటూ రికి వెళ్తూ రైల్లో కనబడినట్లు ఓ మిత్రుడిద్వారా వర్తమానం తెలిసింది.పెద్ద మామయ్య గుంటూరికి ఉత్తరం వ్రాసి చూచారు. ఆ వుత్తరం గుంటూరు నుంచీ విజయవాడ, ఏలూరు, విశాఖ-అలా అలా ఉత్తరాంధ్రదేశమంతా ఓ చుట్టువేసుకుని కడకు సురక్షితంగా ఫ్రమ్ అడ్రసుకే వచ్చి చేరింది.

అప్పట్లో కొందరు పెద్దమనుషులు'తప్పిపోయినాడు'అన్న శీర్షికక్రింద పత్రికల్లో ఓ ప్రకటన వేయించగూడదా అని సలహా గూడా ఇచ్చారు.

కానీ మా పెద్దమామయ్యగారివన్నీ భగీరథ ప్రయత్నాలు. ఆయన అంత సులభంగా ఆశ వదిలిపెట్టే రకంగాదు. చివరికాయన రాష్ట్ర ముఖ్య పట్టణానికే జాబు వ్రాసి, డెడ్ లెటర్ ఆఫీసులో చిరునామాను పోల్చు కున్నట్టుగా చిన్నమామయ్య ఆచూకీ కనిపెట్టేశారు.

అప్పుడు మా చిన్న మామయ్య ఆదోనిలో వున్నాడు.

ఆ దెబ్బతో మా పెద్ద మామయ్యకు కన్నడాంధ్ర సంస్కృతులకు సంగమ క్షేత్రాలయిన ఆదోని, బళ్ళారిలాంటి పట్టణాల్ని సందర్శించే భాగ్యం కలిగింది.

అప్పటికీ మా పెద్దమామయ్యే నయం! నా సంగతి చెప్పుకోవడం నామట్టుకు నాకే సిగ్గుబాటుగా వుంటుంది. ఒకసారి నేను మా చిన్న మామ య్యను చూచిరావడానికని బయల్దేరి, భూమి గుండ్రంగానే వుందన్న పరమ సత్యాన్ని ఋజువు చేసుకున్నాను.

వాకబుచేయగా తెలిసింది - చిన్నమామయ్య నెల్లూరుజిల్లా కనిగిరి సీమలో ఉన్నాడని!

అర్ధరాత్రప్పుడు గూడూరులో రైలెక్కాను. హేమంత నిశీధం. రెండు గంటలూ, ఆ ప్రాంతంలో మంచు దుప్పటి కప్పుకుని పెన్నానదీ

తీరంలో నిద్రబోతూ కనిపించింది నెల్లూరు. 'చిన్నమామయ్య ఈ పట్టణంలో వుంటే ఎంత బాగుండేది! హాయిగా ఇక్కడ దిగేసి బంధుదర్శనంతోబాటు రంగనాథుణ్ణి గూడా దర్శించుకోడానికి వీలయ్యేదిగదా!' అని విచారించాను.

కానీ అంతలోనే మళ్ళీ ఒక ఊహ. రంగనాథునికేం తొందర? ఆయన శతాబ్దాల నుంచీ యిక్కడే ఉన్నాడు: ఇకపైనా ఇక్కడే ఉంటాడు. మా చిన్నమామయ్యసంగతి అలా కాదే!

తొలికోడి కూయకముందే పింగరాయకొండలో ఆగింది రైలు. మంచు దట్టంగా కురుస్తోంది. చీకట్లో ఇంతకు మునుపెన్నడూ కాలుపెట్టి ఎరుగని ఆ వూళ్ళో బస్‌స్టాండు వెదికి పట్టేసరికి కాళ్లూ చేతులూ కొంకర్లు పోయినంత పనైంది.

సరే, బస్సు తెల్లవారకముందే కదిలింది. సరిగ్గా మధ్యాహ్నం పదకొండు గంటలకు కనిగిరి!

అన్వేషణ సాగించాను ఆఫీసుకోసం. ఆఫీసేమో కనిపించింది. "అయ్యో నాయనా! ఇంతదూర మొచ్చేశావా? మీ మావయ్య నెల్లూరికి ట్రాన్స్ఫరై నెలరోజులైందే! ఐనా యిప్పుడేం మించిపోయిందిలే! హోటల్లో భోజనంచేసి బస్సులో కూచో. సరిగ్గా సాయంత్రం ఆరున్నరకు నెల్లూరు" అన్నాడు మా చిన్న మామయ్య స్థానంలో పనిచేస్తున్న ఆఫీసరు.

ఇంత పనిచేశావా భగవంతుడా అనుకుంటూ ఒంటి గంటకు కనిగిరి-నెల్లూరు బస్సులో కూచున్నాను.

మరపురానిది ఆ ప్రయాణానుభవం.

రెండు మూడు బారలకన్నా పొడవులేని ఆ చిన్న బస్సు మట్టిబాటలో పరుగెడుతుంటే చెక్కలకు చెక్కలుగా, కమ్ములకు కమ్ములుగా ముక్కలు ముక్కలై, నుగ్గునూచమై గాలి కెగిరిపోతుందేమోనని తోచింది. నిజానికి పెన్న దాటుకునేదాకా నమ్మకం లేకపోయింది—పెరుమాళ్ళను గానీ, చిన్న మామయ్యను గానీ చూడగలనని!

"ఇదేనా రావడం! ఊళ్ళో అందరూ బాగున్నారుకదూ? కాఫీ తీసుకొస్తానుండు" అంటూ సుందరమ్మత్త లోపలికి వెళ్ళింది.

అడిగిన ప్రశ్నలకు నేను జవాబివ్వక ముందే లోపలికి వెళ్ళిపోతున్న సుందరమ్మత్తను చూస్తూ విస్తుపోయాను,

ఇది జవాబుకోసం గాకుండా కేవలం మర్యాదకోసం చేసిన పరామర్శ కాబోలు!

ఇంతలో ఎలా వెళ్ళిన సుందరమ్మత్త అలాగే వట్టిచేతులతో తిరిగొచ్చేసరికి ఈ కాఫీ మర్యాద గూడా లాంఛనప్రాయమే నేమోనని నేను దిక్కచచ్చిపోయాను.

"ఈ వంటక్కలతో వచ్చిన చిక్కే ఇది! సమయానికి అయిపు లేకుండాపోతుంది. నువ్వలా గదిలో రేడియో వింటూ కూచో బాబూ! నేను చలమయ్యను హోటలుకు పంపిస్తాను" అంటూ ఈసారి సుందరమ్మత్త వరాండా వైపు వెళ్ళిపోయింది.

వాకిటనే పదిలంగా చలమయ్య అనే బంట్రోతు వున్నాడనీ, ఇంట్లో వంటలక్క అమరి వున్నదనీ, రేడియో మూలంగా శ్రీకాంతాపరులేననీ చెప్పకనే చెబుతోందేమిటి మా సుందరమ్మత్త?

గదిలో కూచున్నాను. రేడియోలో సన్నగా వినవస్తున్న పాటను మినహాయిస్తే యిల్లంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది. ఇంట్లో ఇద్దరు పిల్లలుండాలి. (ఇది పదేళ్ళక్రిందటి మాట. ఇప్పుడు సంఖ్య త్రిగుణీకృతం కావస్తున్నట్టు తాజావార్త.) వాళ్ళ సవ్వడి ఏ మూలనుంచి గానీ వినరావడంలేదు. ఇదేమిటబ్బా. రాత్రి ఎనిమిదిగంటలప్పుడు వీళ్ళేమైనట్టు?

ఆ పిల్లకు నూరేళ్ళాయుస్సు. తలచుకుంటూ ఉండగానే ప్రత్యక్షమయింది అయిదేళ్ళ రాజేశ్వరి.

గదిలోకి వస్తూ వస్తూ నన్ను చూచి ఆగిపోయింది రాజేశ్వరి. ఆ పిల్లకు నే నెవరినో లీలగా తెలుసు.

"గుర్తు తెలియడం లేదా రాజేశ్వరీ? పోనీ దగ్గరికి వచ్చి చూడు" అంటూ చేతులు ముందుకు చాపాను.

రాజేశ్వరి తుర్రున బయటకి పారిపోయింది.

పారిపోయిన రాజేశ్వరి నా ఆగమనాన్ని గురించి తమ్ముడితో చెప్పిందేమో, అందుకు తోడూ ఆ యింటికి బంధువు అన్న వాడి ఆగమనం అత్తిపూతలా విపరీతం గూడా నేమో, మూడేళ్ళ విజయ్ కుతూహలంతో పరుగునా వచ్చేశాడు.

వచ్చినవాడు అది వాడి గ్రహచారమో,కాక నేనాయింట్లో ప్రవేశించిన వేళావిశేషమో ద్వారబంధానికి పాదం మోదుకుని అడుగు తడబడి బోర్లగిల బడిపోయి ఏడుపు లంకించుకున్నాడు.

గబగబా వెళ్ళి కుర్రాణ్ణి పైకి లేవదీశాను. "దెబ్బ తగిలిందా బాబూ! ఎక్కడ తగిలింది? పోనీలే, పోతుందిలే" అంటూ వూరడిస్తున్నాను.

"ఏం జరిగింది రాజేశ్వరీ? ఎందుకు పడిపోయాడు? నువ్వు తోసేశావేమిటి?" అంటూ అక్కడ సాక్షాత్కరించింది సుందరమ్మత్త.

"లేదత్తయ్యా! తొందరగా వస్తున్నాడేమో! కాలు తగిలి పడిపోయాడు" అన్నాను.

"అదే, అదే! ఎందుకు రావాలి తొందరగా! ఇక్కడేం రాచకార్యాలున్నాయని? కాదులే, ఇలా కాదు...." అంటూ ఆవిడ కుర్రాడి రెక్క పట్టుకుని బరబరా హాలు మధ్యకు లాక్కెళ్ళింది.

తను కుర్చీలో కూచుంది. కుర్రాణ్ణి ఎదుట నిల్చో బెట్టింది........ "చెప్పు, ఎందుకు పరుగెత్తావు తొందరగా?" అని వీలైనంత కటువుగా ప్రశ్నించింది.

నేను తెల్లబోయాను. కుర్రాడు పరుగెత్తకుండా వుండాలంటే ఒకటి- వాడికేదో జబ్బయినా వచ్చివుండాలి, లేదా—కుంటివాడైనా అయివుండాలి. ఈ రెండూ లేనప్పుడు వాడు కాళ్లు కట్టి పడేస్తే తప్పా పరుగుతీయకుండా వుండడు. ఇక పడిపోవడమంటేనా, మహామహా పెద్దవాళ్ళే ఒక్కొక్కప్పుడు నడిరోడ్డులో పల్టీ కొట్టేస్తారు. ప్రేలెడంత పసివాడు అడుగు జారిపడిపోవడమూ నేరమేనా?

గొంతెత్తి ఏడవడానికి ధైర్యం చాలక, ఏడుపు బిగబట్టుకోవడం వల్ల మాటలు పెకలక గడగడలాడి పోతున్నాడు విజయ్‌బాబు!

హఠాత్తుగా దగ్గిరికి లాక్కుని సుందరమ్మత్త వాడి నడ్డిపైన నాలుగు వడ్డించింది. "చెప్పు. ఇంక తొందరగా పరుగెత్తవు కదూ! బుద్ధొచ్చింది కదూ? పరుగెత్తవు కదూ!"

"బుద్ధొచ్చింది. ఇంక పరుగెత్తను" అంటూ విజయ్ చెంపలు వేసుకున్నాడు. వేసుకుంటేనేం గాక! ఆ మాత్రంతో సుందరమ్మత్త కోపం శాంతించింది, అదే పదివేలు!

"కూచో. నేను చెప్పేంతవరకూ అక్కడే కూచో" అని, పిండి బొమ్మను చేసిపెట్టి స్నానానికి వెళ్ళిపోయిన దాక్షాయణిలా అవిడ మళ్ళీ యింట్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

తొమ్మిది గంటలకు యిల్లు చేరుకున్న చిన్న మామయ్య లేవమన్నప్పటికీ ఆ కుర్ర కుంక కదిలీ మెదిలాడుగాదు! మేమిద్దరమూ భోజనంచేసి తిరిగివచ్చేసరికి నిద్ర ముంచుకొచ్చేసిందేమో వా డక్కడే పడి నిద్రపోతున్నాడు!

"అయ్యో పాపం! విజయ్‌బాబు!" అని అనుకోకుండా వుండలేక పోయాను.

కానీ నేనక్కడున్న నాలుగురోజుల్లో ఈ చిన్న విజయ్‌బాబు నిర్మాణదశలోవున్న ఒక చిన్న శిల్పం మాత్రమేననీ, యింతకంటే పెద్ద శిల్పం ఎన్నడో తయారై పోయిందనీ తెలుసుకోగలిగాను.

అవును మరి! అలావుంది పరిస్థితి. అనవసరంగా మాట్లాడగూడదన్న నిర్ణయానికి వచ్చినట్లున్నాడు చిన్నమామయ్య. సుందరమ్మత్త "స్నానానికి లేస్తారా?" అంటుంది. ఈయన స్నానాల గదిలోకి వెళ్తాడు. "భోజనానికొస్తారా?" అంటుంది. పీటపైన కూచుంటాడు. "ఆఫీసుకు టైమయింది" అంటుంది. ఈయన పైకి లేస్తాడు. ఆమె ట్రంకు తెరిచి పాంటు, బుష్‌కోటు పైకి తీస్తుంది. గుండీలు వేయటం, మేజోళ్లు తొడ

గడం, క్రాపు దువ్వడం లాంటి ఫినిషింగ్ టచెస్ గూడా సుందరమ్మత్త చేతిమీదుగా జరిగిపోతాయి. చిన్నమామయ్య ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోతాడు.....ఇలా దొర్లిపోతున్నాయి రోజులు.

జీవితం చిరుతరగలతో తెలినురగలతో పడుతూ లేస్తూ సాగిపోయే సెలయేరులాంటి దంటారు. అలాంటి జీవితం టిక్కు-టిక్కు-మనే గోడ గడియారంలా పరిణమించడాన్నిచూస్తే ఎవరికైనా బాధాకరంగానేవుంటుంది. బరువెక్కిన హృదయంతో నెల్లూరునుంచీ తిరిగి వచ్చేశాను.

ఇది పదేళ్ళ క్రిందటి మాట.

నిన్న మొన్ననే జరిగినట్టున్నా ఇప్పుడు చెప్పబోతున్నది గూడా రెండు మూడేళ్ళ క్రిందటి సంగతి. 'వివాహ నిర్ణయాలు పై లోకంలోనే జరిగిపోతాయి' అంటూ అంగ్లంలో ఓ సామెత వుంది. పై లోకం దాకా మానవుడి స్పుత్నిక్ పరతెంచేవరకూ అక్కడ జరిగేదేమిటో, జరగందేమిటో మనకు తెలియదుగానీ మా పెద్ద మామయ్య జ్యేష్ఠ కుమార్తె వివాహం మాత్రం దాని పుట్టుకతోనే స్థిరీకరింపబడిపోయింది. అటు దానికీ, ఇటు నాకూ కూడా పెద్దలు ఆ అభిప్రాయాన్ని పాలల్లో రంగరించి పోశారు. అక్షరాలాతో కలిపి నేర్పించారు. రక్తంతో కలిపి పోషించారు. ఇంతటితో ఏమయింది అన్నట్టు చిట్టచివరకు వాళ్ళూ వీళ్ళూ కూడా కూడబలుక్కుని ఓ మంచి ముహూర్తంలో డోళ్ల ధణధణా మోగించి ఆ శుభకార్యం కాస్తా అయిందంటే అయిందనిపించడానికి గూడా సంసిద్ధులయ్యారు.

ఈ పెళ్ళి ఎలాగూ జరిగిపోయేదే! ...కట్నాల పేచీలు, ఆడబడుచుల అలకలు, వియ్యపురాళ్ళ రాద్ధాంతాలు ఈ పెళ్లికి అడ్డు తగిలే అవకాశం ఏ మాత్రమూలేదు. ఈ సంగతి అందరికీ తెలుసు. కానీ దీనితోబాటు తెలియని విషయం కూడా ఒకటుంది. ఈ పెళ్ళికైనా చిన్న మామయ్య వస్తాడా రాడా అన్నదే ఆ తీరని ప్రశ్న!

ఎందుకు రాడు? అతడి తల ఇనుముతో చేసిందేమిటి? వరుడా-అక్కచెల్లెలికొడుకు. వధువా-అన్నదమ్ముడి కూతురు. దీనికే రాకపోతే యింక అతడు దేనికొచ్చేటట్టు? ఏం, తను మాత్రం పట్టి ఇంట్లోవున్నాడా? తనకు

బిడ్డలు లేరా? వాళ్ళకు పెళ్ళిళ్ళూ, పేరంటాలు జరగొద్దా?....ఇలా సాగింది బంధువుల ఊహాగానం.

ఏమిటో మరి! వీళ్ళ చాదస్తాలే వీళ్ళవి! పాతబడిపోయిన ఈ సాంఘి కాచారాలను పట్టుకుని దేవుళ్ళాడుతారేమిటి వీళ్లు! బంధువులతో ప్రసక్తిలేని లవ్‌మేరేజస్ ఎన్ని జరిగిపోవడంలేదు!

అనుకున్నంత పనీ చేశాడు—చిన్న మామయ్య. పెళ్లికి హైదరా బాదునుంచీ మా బావగా రొచ్చారు. మైసూరు ప్రాంతంనుంచీ మా పెద్ద మామయ్య స్నేహితులు సకుటుంబంగా తరలివచ్చారు. కానీ చిన్న మామయ్య మాత్రం రాలేదు. కనీసం నా మట్టుకు నాకు ముహూర్త సమ యానికి ఆయన దగ్గరనుంచీ ఓ కార్డు ముక్కలో శుభాశీస్సులైనా అంద లేదు.

పెళ్ళి సందడి తగ్గిన పది రోజులకు ఓ వుత్తరము వచ్చింది. అందులో—పెళ్లికి బయల్దేరి స్టేషనుకు వచ్చినట్టూ, విజయ్‌బాబు కాలుజారి (మళ్ళీ!) ప్లాటుఫారంపైన పడిపోయినట్టు, వాడి ముక్కులోనుంచీ(ఈసారి!) బొళుక్కు బొళుక్కున రక్తం కారినట్టు, అంచేత యింటికి తిరిగి వెళ్ళిపోవ లసివచ్చినట్టు—ఓ సంజాయిషీగూడా దృగ్గోచరమైంది.

ఈ భారతదేశపు రైల్వే డిపార్టుమెంటు! ఎప్పుడూ మిగులు బడ్జెట్టే దీనికి! కుర్రాళ్లు పడిపోవచ్చు, ముక్కులోనుంచి రక్తం స్రవించవచ్చు. అందువల్ల యింటిల్లపాదీ పెళ్లికి పోలేకపోవచ్చు - అన్న ఆలోచన లేకుండా బండలతోనా ప్లాటుఫారాలు! పోనీ, సముద్రతీరంలా పైన సున్నగా యిసు కైనా పోయించకూడదూ?

పెద్దమామయ్య ముఖం చిన్నబోయింది. చదివి ముగించిన తర్వాత వుత్తరం ఆయన చేతిలో నలిగి వుండగా మారిపోయింది. ఆయన దాన్ని వంటచేసుకుంటున్న అత్తయ్య ఒడిలోకి విసిరాడు.

"ఏమండీ! ఏమని వ్రాశారు?"

పెద్దమామయ్య ఆ కోపంలో "ఊఁ—వ్రాశారు. కూరలో పప్పు

లేదని...." అని, అంతలో యిప్పుడు తప్పు జరిగింది అత్తయ్యవల్లకాదని తెలియగానే కాస్తా శాంతించి "ఈ కుంక! పెళ్లికి రాలేక పోవడానికి ఓ కారణాన్ని కల్పించడానికైనా చేతగాని ఈ బడుద్ధాయి! అప్పట్లో నాకొచ్చే పదిహేను రూపాయల జీతంలో అయిదు రూపాయలు మిగలబెట్టి వీడికి ఫీసు కట్టాను. కృతజ్ఞత? ఎక్స్ప్లనేషను వ్రాస్తున్నాడు. ఎవడికి కావాలి వీడి బోడి ఎక్స్ప్లనేషను?" అంటూ ఆగ్రహాన్ని చంద్రనిప్పులుగా మార్చి శూన్యంలోకి వెదజల్లాడు.

"మీదొక పాడు! ఏనాడో మీరు చదివించారని ఈనాడు మీ యింట్లో పెళ్ళికి రావాలని అగ్రిమెంటేముందండీ? ఎంతగా అన్నాతమ్ముడూ అయితే మాత్రం అంతస్తులు లేవూ? మీకు కొబట్టి వాళ్లు అమ్మాయి పెళ్లికి రాకపో బట్టి తెలిసింది. ఐదారేళ్ళకు మునుపు తిరుపతికి వెళ్తూ వెళ్తూ ఏనాడైతే యిక్కడ దిగారో ఆనాడే నాకంతా తెలిసి తెలిసిపోయింది."

"తెలిసిపోయిం దేమిటి, నీ మొహమా!" మామయ్యగారి కోపం అయస్కాంతపు దిక్సూచిలాంటిది. అది ఎప్పుడు, ఎక్కడ, ఏకారణం వల్ల పుట్టినా చిట్టచివరకు అత్తయ్యపైకే ప్రసరిస్తుంది.

"బాత్ రూము ప్రత్యేకంగాలేదు గనుక తను స్నానం చేయడం సాధ్యంకాదని మీ మరదలు నిక్కచ్చిగా చెప్పేసింది. ఆ పిల్ల—పేరు రాజేశ్వ రనుకుంటాను. అది 'రేడియో లేకుంటే వీళ్ళెంవింటా రబ్బా' అని విస్తుపోయింది. ఇక మీ తమ్ముడిగారి సంగతి సరే సరి! ఇంట్లో కూచుంటే ఈ పిల్లలు పైనబడి ఆయన పాంటును కాస్తా నలిపేసి వూరుకుంటారు. బయట అరుగుపైన కూచోవడానికి నామోషీ! పాపం, మానవుడు అవస్థ పడిపోయాడు, ఈ మాత్రం భాగ్యానికి మీరు వాళ్ళని మళ్ళీ మళ్ళీ రమ్మం టారు."

మామయ్యకు వూరడింపుగా ఇక్కడ నేను స్వయంగా కలుగ జేసు కున్నాను.

"కానీ యిది స్వంత యిల్లవునా కాదా అత్తయ్యా! అద్దె యివ్వడా

నికి సమ్మతిస్తే మీరూ పెద్ద మిద్దెల్లో కాపురం పెట్టవచ్చు. అ మాటకొస్తే హోటల్లో గది తీసుకోడం యింకా హాయి! ప్రాచీన నాటకాల్లో రాజుగారు ఎవ రక్కడ అనగానే ప్రతీహారి ప్రవేశించినట్టు కాలింగ్‌బెల్ నొక్కగానే సర్వరు ప్రత్యక్ష మౌతాడు" అన్నాను.

కానీ మామయ్య హాస్యాన్ని ఆస్వాదించే పరిస్థితిలోగానీ, 'అప్రీసియేట్' చేసే ధోరణిలోగానీ లేరు. ఆయన ముఖాన నరాలు ఉద్వేత్తుగా లేచేశాయి. ఆలోచనలన్నీ అంతర్ముఖమైపోయి వాటిలో వాటికి సంఘర్షణ జరిగి, లోలోపల సముద్ర మథనం లాంటి తతంగం జరుగుతున్నట్టు తోచింది.

బహుశా మామగారేదో దృఢనిర్ణయానికే వచ్చినట్టున్నారనుకున్నాను. నిజమే! ఆయన పట్టు పట్టేశారు. ప్లాను వేసేశారు.

మూడు నెలల తర్వాత ఓ రోజున అత్తయ్య నాతో తన సొదను వెళ్ళబోసుకుంది. "ఏం చెప్పమంటావు నాయనా! మీ మామయ్య చిత్రంగా మారిపోయారు. ఆ తియేటరు వెనుక వైపుకు వెళ్ళి కూచుంటే ఆయనకు మళ్ళీ యింటికి రావాలనే బుద్ధిపుట్టడంలేదు."

"ఇదేమిటత్తయ్యా! అంతగా సినిమా చూడదలుచుకుంటే తియేటరు లోపలికే వెళ్ళిపోవచ్చుగదా! వెనుకవైపున ఈయనకేం పని?" అన్నాడు.

"మాట్లాడితే 'ప్లాటు, ప్లాటు' అంటారు. మన మాట చెవిలో బడదు ..."

నా కాశ్చర్యం కలిగింది. మామయ్య అక్కడెక్కడైనా ఏకాంత ప్రదేశంలో కూచుని ఏ కథకో, కావ్యానికో ప్లాటు అల్లుకుంటున్నారేమిటి?- అత్తయ్య ఎదుట ఈ సందేహాన్నే ప్రకటించాను.

"అయ్యో, అలాటి ప్లాటు కాదు బాబూ! ఇంటి కోసం ఆయన కొన్న జాగా సంగతి చెబుతున్నాను. నా చైను బ్యాంకులో వుంచి అయిదొందలు తెచ్చి పదిరోజుల క్రిందట ఓ ప్లాటు కొనేశారు. చుట్టూరా కట్టడాలు పైకి లేస్తుంటే తను ఆ ప్లాటులో కూచుని వాటివైపు వెర్రిగా చూస్తుంటారు."

వందరూపాయల జీతం తీస్తున్న ఉపాధ్యాయ మాత్రుడు భారీఎత్తున భవన నిర్మాణానికి పూనుకోడం లేని చిక్కుల్ని కొని తెచ్చుకోడమేనేమో ననిపించింది. కానీ నిశ్చితార్థాన్ని వదలని నిపుణత్వం మామగారిలో వుందన్న విషయంగూడా నాకు తెలియందిగాదు. కాబట్టే ఆయన ప్రస్తుతం కాపురముంటున్న యింటి గోడలు పాతబడి వుప్పు రాలిపోతుండగా కొత్త కట్టడానికి యిటుకలు కొనగలిగారు. మాసికల చీరతో అత్తయ్య ముఖాన్ని బయటికి చూపడానికి కించబడుతుండగా, పోస్టుబాక్సు ట్రౌజరుతో కుర్రాడు బడికిపోతుండగా ఈయన కొత్త యింటికి దూలాలు, వాసాలు కొన్నారు.

కానీ మామయ్య తొందరకు తగినట్టుగా ఆయన చేతిలో డబ్బు మెదిలేది గాదేమో.పని కాస్త మందకొడిగానే కొనసాగింది. ఆయనపాలిటికా కార్యక్రమం పంచవర్ష ప్రణాళికే అయిపోయింది. ఆ కట్టడం హీరాకుడ్ ప్రాజెక్టే అయిపోయింది.

ఇంట్లో నిప్పచ్చరం సంగతలా వుండగామానసికంగా మామయ్యలో వచ్చిన మార్పుకు మే మందరమూ దిగ్భ్రాంత చేతస్కులమై పోవలసి వచ్చింది.

ఓ రోజు అత్తయ్య అంది గదా—"ఐనా యింత విపరీతమా బాబూ! ఆకులో అన్నం వడ్డించి, కట్టడం సంగతి ప్రస్తావిస్తే చాలు-ఇక ఆయనకు కూరా చారూ మజ్జిగ ఇవన్నీ అనవసరం. వట్టి అన్నం తనంతటదే దిగిపోయింది."

దొరకవచ్చుననుకున్న అప్పు సమయానికి దొరక్కపోవడం, మేస్త్రీల వల్ల జరిగే జాప్యం, మార్కెట్టులో సిమెంటుకు లాటరీ- అంతెందుకూ, ఏ ఒక్క పరిస్థితీ గృహనిర్మాణానికి అనుకూలించని రోజులు. మామయ్య 'గోల్' చేయదలచుకున్న బాలుకు అడుగడుగునా అడ్డంకులే! సంపాదనకూ, జీవితావసరాలకూ బొటాబొటిగా సరిపెట్టుకోడంలో సతమతమైపోయే వ్యక్తికి అయిదువేల రూపాయల కట్టడం కలలో తప్పా యిలలో సాధ్యమయ్యే పనిగాదు. ఐతేనేం,ఎక్కడైతే 'దిల్' అనేది వుందో అక్కడ 'వే' గూడా వుండి తీరుతుందని మామయ్య ఋజువు చేశారు.

ప్రాకారకుడ్యం దాటగానే చిన్న పూలతోట, సోపానా లెక్కగానే వరండా, వరండాకు కుడిపైపున ఆఫీసు రూము. ఇంకా హాలు, వంటగదీ, పెరడు, చేదబావి, సమస్త సదుపాయాలతో చిన్న బంగళాలాంటి యిల్లు రూపొందింది.

"ఏమండీ మాష్టారూ! గృహప్రవేశంగూడా చేసేశారటగా! చూచి పోదామని వచ్చాను" అంటూ మేడల్లో నివసిస్తున్న వాళ్ళతోబాటు, నివసించాలని కలగంటున్నవాళ్లు సైతం వచ్చి, క్రొత్తయింటిని చూచి, మామగారి పట్టుదలను ప్రశంసించి, అత్తయ్య చేతి కాఫీని స్వీకరించి వెళ్ళిపోసాగారు.

కానీ భూమిలో ఏడు నిలువుల లోతున కదిలే నీటిపూటలా ఈ మహత్కార్యానికి అట్టడుగునవున్న కారణం అదొక తీరని ఆకాంక్షలా ఆ భార్యాభర్తల మనసుల్లో మెదిలేదేమో! కావచ్చు. ఇలాంటి విషయాల్లో ఆడవాళ్ళు మరీ బేలతనంగా వ్యవహరించేస్తారు. "ఇల్లేమో కట్టేశారండీ! కానీ ఏం లాభం? మీ తమ్ముడు గృహప్రవేశానికిగూడా రాకపోయాడు" అని ఓ రోజు అత్తయ్య చెబుతుండగా విన్నాను.

"వాడొస్తే ఎంత, రాకపోతే ఎంత! ఆ దొర వచ్చి చూడాలనే నేమిటి నేను కట్టింది యిల్లు! వాడు నా గుమ్మం తొక్కనూవద్దు-నేను వాడి ముఖం చూడనూవద్దు" అన్నారు మామయ్య.

మామయ్యకూ,అత్తయ్యకూ ఈ సంభాషణ జరిగిన తర్వాత మూడు మాసాలకు నేనొకసారి తలవని తలంపుగా అక్కడికి వెళ్ళి రావలసి వచ్చింది. వీధిలో వుండగానే మామగారి మాటలు వినిపించాయి. ఆయన మహోత్సాహంతో గృహనిర్మాణ కథాకథనాన్ని కొనసాగిస్తున్నారు. "అబ్బబ్బ, ఇవేం గడ్డురోజులురా బాబూ! ఈ ఒక్క అలమారా తలుపుకే యాభై రూపాయలు కావలసి వచ్చాయంటే నువ్వు నమ్ముతావా? పోనీ, ఈ కిటికీ చూచావూ—కొయ్యలూ, కమ్ములూ, కూలీ వెరసీ దీని కిమ్మత్తు సరిగ్గా వందరూపాయలు...."

నేను హాల్లో అడుగుపెట్టగానే ప్రసంగము ఆగిపోయింది.

సిట్టనిలువునా కొయ్యబారిపోయానేమో! నాలుగైదు క్షణాలు అలాగే నిల్చుండిపోయాను. శ్రోత మరొకరూ, మరొకరూ కాదు—సాక్షాత్తు మా చిన్నమామయ్య.

గొంతులో వెలక్కాయ పడ్డట్టుంది చిన్నమామయ్యకు! ఆయన పెదవులు కదిలాయిగానీ మాటలు మాత్రం వెలువడ్డాయి కావు.

మా ముగ్గురిలో ముందుగా తేరుకున్న మా పెద్ద మామయ్య "ఎప్పు డొచ్చావు నాయనా! ఊళ్ళో అందరూ బావున్నారు కదా?" అన్నారు.

ఉన్నారున్నారని ముక్తసరిగా జవాబు చెప్పి సరాసరి వంట గదిలోకి వెళ్ళాను.

అత్తయ్య కాఫీ యిస్తూ, "కూతురికి పెళ్ళి తలపెట్టుకున్నాడట బాబూ! పిలిచిపోదామని వచ్చాడు. ఏ ముఖం పెట్టుకుని వచ్చావని మీ మామయ్య అడగలేక పోయారు. నువ్వయినా కుండ బద్దలు గొట్టినట్టు అడిగేయాలి" అంది.

"అడిగేం లాభం అత్తయ్యా! ఆ ముఖాన్ని చూస్తే తెలియడం లేదా? శుభ్రంగా తారుతో అలంకరించినట్టుంది. మానవుడు ఒకప్పుడు బంధు ప్రేమనీ చంపుకోవచ్చు. మరొకప్పుడు అవసరం తనది గదా అనీ అభి మానాన్ని చంపుకోవచ్చు. కాని మానవు డెప్పుడూ చంపుకోలేనిది ఒకటి వుంది. దాని పేరు అంతరాత్మ" అన్నాను.

ఆరోజు సాయంత్రం చిన్నమామయ్య వెళ్ళిపోయాడు. పోతూ పోతూ "మీ చెల్లెల్నిగూడా పంపిస్తాను వదినా! మీరందరూ పది రోజుల ముందుగానే వచ్చేయాలి" అని మరీ మరీ చెప్పిపోయాడు.

"ఏమండీ! వెళ్ళేటట్టే వుందే మీ పోజు!" అంది అత్తయ్య.

"ఏం! ఇతగాడొచ్చి పిలవగానే వెళ్ళా లేమిటి? పీడుగాదు, పీడి జేజినాయన దిగిరావాలి నేను వెళ్ళడానికి?" అన్నారు మామయ్య.

"వాళ్ళ జేజినాయన దిగివస్తే మీ జేజినాయన దిగివచ్చినట్టేగదా!" అంది అత్తయ్య.

అవి దసరా సెలవులు. అలాగే ఒక స్నేహితుడి ఊరికి వెళ్ళి నాలు గైదు రోజుల తర్వాత ఇంటికి తిరిగి వెళ్ళాను. ఎలా తెలిసిందోగానీ శుభ వర్తమానం అప్పటికే మా వాళ్ళకు తెలిసిపోయింది. వెళ్ళగానే అడిగింది మా ఆవిడ—

"ఏమండీ! మా చిన్నాన్న వచ్చిపోయాడటగా! రాజేశ్వరికి పెళ్ళటనే! మనవాళ్ల వెళ్ళాలనుకుంటున్నారేమిటి?"

"ఇంకా నిర్ణయానికి రాలేదనుకో! కాని మీ సుందరమ్మపిన్ని ఓసారి వచ్చి ప్రత్యేకంగా వున్న బాత్‌రూమ్‌లో స్నానం చేయడం జరిగితే అంత టితో మీ వాళ్ళ దీక్షావిధి పరిపూర్తి అయ్యేటట్టుంది! ఆ తరువాత శుభ కార్యానికి హాజరు కావడానికి మీ వాళ్ళ కెలాటి ఆక్షేపణా వుండబోదు" అన్నాను.

"ఐతే మనమూ వెళ్దామండీ!" అనునయంగా సాగదీసింది మా ఆవిడ.

"వెళ్ల వెళ్ళు. పదిమందిలో తలెత్తుకుని తిరగడానికి మీ అమ్మకో క్రొత్తమేడయినా వుంది. నీకదీలేదు. వాళ్ళనీ, వీళ్ళనీ అడిగి ఏడెనిమిది మంచి చీరలు ఎరువుదెచ్చుకో! ఎందుకైనా మంచిది,పొరుగింటి పంకజమ్మ నెక్లెసును యిప్పుడే 'బుక్' చేసివుంచు. కానీ ఓ హెచ్చరిక! ఇక్కడెలాగూ ఒకటి రెండు ట్రంకులు ఖాళీ అవుతాయి. వాటిల్లో నీ అభిమానాన్నీ భద్ర పరచి గట్టిగా తాళంవేసి మరీ వెళ్ళు. లేకుంటే దాని కక్కడ చావుదెబ్బలు తగలొచ్చు" అన్నాను.

కానీ నా హెచ్చరికను వినడానికి ఇంకా మా ఆవిడ ఎక్కడుంది? తను పెళ్ళికి వెళ్ళబోతున్న శుభవార్తను పదిమంది చెవిలో వేసి రావడానికి బాబోలు, ఎప్పుడో తుర్రున తూనీగలా బయటికి జారిపోయింది. *